

ЛЮДИ ПОХИЛОГО ВІКУ

Photo: UNHCR Ukraine

ПОТОЧНА СИТУАЦІЯ

Задоволення потреб людей похилого віку є відповідальністю гуманітарних організацій, що працюють у всіх сферах. Ситуація в Україні відрізняється від гуманітарного контексту у багатьох інших країнах, оскільки через конфлікт на сході України постраждала велика кількість людей похилого віку (віком 60 років і старше), які нині потребують допомоги. **До початку конфлікту в 2014р. кількість людей похилого віку складала 9, 330, 430 мільйонів. Жінки похилого віку склали 65% від загальної чисельності населення, а літні чоловіки – 35% (22% від всього населення).** Існує складність у тому, що після початку конфлікту статистичні данні ВПО та людей, що постраждали внаслідок конфлікту, не розділені по віку та статі.

Відповідно до результатів багатогалузевої оцінки потреб в Україні (ACAPS), у зонах активних бойових дій, у тому числі в «сірій зоні» вздовж лінії зіткнення, найбільш вразливою категорією вважаються люди з інвалідністю (див. керівництво з питань роботи з людьми з інвалідністю), а наступними йдуть люди похилого віку та люди, що мають неінфекційні захворювання. Для деяких людей похилого віку всі ці фактори є актуальними одночасно.

Основна мета цього документу – підвищити обізнаність про проблеми у сфері захисту, які стоять перед людьми похилого віку в Україні, та звернути увагу органів влади, гуманітарних організацій і донорів на критичну важливість таких заходів:

- вжити активних кроків для надання допомоги та забезпечення потреб людей похилого віку щодо захисту;
- забезпечити інклюзивність та доступність всіх заходів і програм для людей похилого віку;
- проводити адвокаційну роботу для виділення цільового фінансування, яке дозволить застосовувати спеціальні програми для людей похилого віку;
- включити людей похилого віку як вразливу категорію у План гуманітарного реагування на 2016 р.

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ У СФЕРІ ЗАХИСТУ

1. **Виплата пенсій та здійснення соціальних виплат** людям, що живуть на невідконтрольній Урядом території, припинилися у 2014 р. Для того, щоб отримати доступ до своїх пенсій, людям доводиться перетинати лінію розмежування і реєструватися як ВПО. Зупинення соціальних виплат та пенсій для ВПО у лютому 2016 року мало тяжкі наслідки для сотень тисяч пенсіонерів, як для ВПО так і для тих, що проживають на невідконтрольній урядом території. З 1 липня 2016 року усі ВПО, включно із літніми людьми та людьми з інвалідністю повинні особисто звернутися до відділення Ощадбанку щодо відкриття банківського рахунку, а також особисто відвідувати відділення банку через 6 місяців, а згодом щорічно, аби отримувати пенсії та соціальні виплати. Це особливо важко літнім людям, які можуть мати проблеми із мобільністю.
2. Літні люди стикаються з особливими проблемами через **обмеження свободи пересування**, оскільки у них можуть виникнути труднощі із поданням звернення на електронну перепустку для перетину лінії розмежування. Довгі черги на КПВВ, де захист від спеки чи холоду обмежений, наражають їх на особливу небезпеку.
3. Люди з обмеженою рухливістю, які хочуть вийти із зони конфлікту, через обстріли, стикаються із **проблемою безпеки** через складність з евакуацією та переїзду в безпечні місця.
4. Людям похилого віку може бути важко отримати **фізичний доступ до допомоги**. Зокрема, це стосується доступу до матеріалів, які надаються постраждалим людям, у тому числі матеріалів для житла та допомоги в натуральній формі. Це суттєво обмежує здатність людей похилого віку задовольнити свої базові права та потреби, у тому числі право на безпечне житло і харчування, а також звужує можливість задоволення особливих потреб, як-от щодо підгузків та допоміжних засобів для пересування.
5. **Доступ до ліків:** на невідконтрольній Урядом території спостерігаються суттєві проблеми із доступом до медикаментів та лікування, зокрема, вони суттєво подорожчали. Це може призводити до серйозних ускладнень та смертей, які можна було б запобігти.
6. **Особливі потреби** людей похилого віку **щодо харчування** задовольнити важко через суттєве підвищення цін та погіршення економічної ситуації.
7. **Перебування в установах по догляду за літніми людьми** може підвищити ризики бездоглядності, порушення прав та призводити до недотримання людської гідності з огляду на брак персоналу та ресурсів.
8. **Відсутність догляду, потенційне порушення прав та ізоляція** стають реальними ризиками у ситуації, коли підтримка з боку сім'ї та громадськості знижується, а люди похилого віку розділяються з тими, хто про них піклується – наприклад, коли літні люди залишаються, а їхні сім'ї стають ВПО.
9. **Проблеми з доступом до інформації про те, де шукати допомогу**, можуть бути характерними для багатьох осіб похилого віку – як для тих, хто залишається у зоні конфлікту, так і для ВПО.

ПОРІВНЯННЯ ДЕМОГРАФІЧНИХ ПОКАЗНИКІВ

Відповідно до результатів дослідження, проведеного HelpAge у Донецькій та Луганській областях у липні 2015 р. (60% респондентів були з невідконтрольній Урядом території), 61% населення є люди похилого віку (60 років і старше), і 74% з них – жінки.

Для порівняння: у Пакистані у найбільшому місті Пешавар лише 6,45% від загальної кількості ВПО є люди віком 60 років і старше, у Киргизстані такі ВПО складають 8,1%.

У європейських країнах частина населення похилого віку була найвищою у світі (за даними 2010р.), і за прогнозами ця тенденція зберігатиметься і надалі. Так, очікується, що частка людей похилого віку у 2050р. досягне 34%.

БІЛЬШЕ ІНФОРМАЦІЇ

Ключова інформація для підготовки цього документу була надана організаціями **HelpAge** та **Age Concern Україна**. Більше інформації та порад можна отримати у таких організаціях:

- HelpAge щодо охорони здоров'я, підтримки життєдіяльності, забезпечення житла:
www.helpage.org/
ian.clarke@helpage.org,
emanuela.rizzo@helpage.org
- Турбота про літніх в Україні, контакти Галини Полякової: poliakova-tlu@i.ua; www.tlu.org.ua
- Всесвітній кластер з питань захисту, питання віку:
www.gottectioncluster.org/en/areas-of-responsibility/age-gender-diversity/age.html
- Спеціальний доповідач щодо людей похилого віку
www.ohchr.org/EN/Issues/OlderPersons/IE/Pages/IEOlderPersons.aspx
- Рекомендації одо допомоги вразливим групам в українському контексті
www.humanitarianresponse.info/en/operations/ukraine/protection

ХОРОШІ ПРАКТИКИ ДЛЯ РОЗРОБКИ ПРОГРАМ ДЛЯ ЗАДОВОЛЕННЯ ПОТРЕБ ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ

- **Всі організації** протягом проведення моніторингу та досліджень мають збирати дані з розподілом за статтю та віком з використанням інтервалів у 10 років: люди віком 50-59 років, 60-69, 70-79, старше 80 років. Як мінімум, в окремі групи потрібно виділяти людей віком старше 60 років і старше 80 років. Дані з розподілом за віком дозволяють проаналізувати потреби людей похилого віку, на основі яких можна встановлювати пріоритети гуманітарної діяльності, а також дають можливість виявити дискримінацію, якщо вона має місце.
- Всі організації мають докладати зусиль для того, щоб у своїй діяльності **охопити людей похилого віку та надати доступ до послуг тим, кому важко отримати допомогу**. Зокрема, вони мають створювати групи взаємодопомоги для людей похилого віку, покривати витрати на доставку допомоги у натуральній формі до осель таких людей і на таксі до місць розповсюдження допомоги, проводити роботу з громадськістю та шукати осіб, які можуть допомагати людям похилого віку, що не можуть дістатися місць розповсюдження допомоги.
- **Надавати інформацію у доступній формі – з використанням комунікацій, доступних для всіх**. Наприклад, якщо інформація розповсюджується лише онлайн, цього може бути недостатньо для тих, хто не має доступу або не вміє користуватися Інтернетом та для людей з обмеженнями зору. «Гарячими лініями» не можуть користуватися люди з проблемами слуху або мовлення. Необхідно пропонувати альтернативні варіанти, у тому числі збільшений розмір шрифту оголошень, підготовку персоналу з питань роботи з такими особами тощо.
- **Запровадження малих та часто безшовних змін** може призводити до вагомих результатів. Наприклад, облаштування поручнів у туалетах або створення окремих ліній (черг) для розповсюдження допомоги для людей похилого віку або людей з інвалідністю.
- **Важливо, щоб ВПО та тим, чиї будинки було зруйновано, надавалися допоміжні засоби та пристрої для пересування**, як-от інвалідні візки, ходунки, тростики, окуляри і слухові апарати.

ПРАЦЮЙТЕ БЕЗПОСЕРЕДНЬО З ЛЮДЬМИ ПОХИЛОГО ВІКУ

- **Дослухайтесь до людей похилого віку – наскільки можливо, запитуйте про потреби конкретних осіб**. Залучайте тих осіб, яким ви надаєте допомогу, до пошуку рішень. *Спілкуйтеся з різними категоріями осіб, не тільки з головами сім'яд, оскільки вони не можуть знати про все (наприклад, вони можуть не знати про особливі гігієнічні потреби жінок). Запитуйте отримувачів допомоги про те, якої форми та якого розміру мають бути коробки з допомогою та пляшки води.*
- **Проводьте планування, виходячи з того, що люди похилого віку бувають різні**: так, певна вразливість людей похилого віку може бути наслідком фізичного або психічного захворювання. Люди зі слабоумством потребують одного, а люди з фізичними обмеженнями – іншого.
- Розглядайте можливість надання підтримки **групам взаємодопомоги / мережам підтримки на місцях, що створюються в інтересах людей похилого віку**. *Літні люди можуть мати різні фактори вразливості, і не всі можуть підтримувати один одного – наприклад, запаковувати та принести допомогу, готувати їжу, допомагати з ремонтом вдома тощо*. Так, чоловіки похилого віку, які з огляду на традиційні гендерні ролі можуть не вміти готувати їжу, могли б надавати фізичну допомогу у використанні матеріалів для житла.
- **Проаналізуйте, чи є додаткові фактори, які потрібно враховувати**. Наприклад: *Чи може людина похилого віку отримувати всі види допомоги для підтримки своєї повсякденної життєдіяльності? Чи не потребує людина похилого віку додаткової підтримки через стан свого здоров'я? Чи має літня людина залежних від неї осіб (особливо неповнолітніх дітей та дорослих з інвалідністю/серйозними захворюваннями), та чи є літня людина єдиною в сім'ї, хто отримує дохід, і відтак може опинитися під тиском? Чи впливає стать людини похилого віку на її ризики, потреби та доступ до послуг?*

ПРАЦЮЙТЕ З МІСЦЕВИМИ ГРОМАДАМИ

- Проводьте заходи з розвитку потенціалу місцевих організацій та волонтерів, що можуть не мати досвіду, як допомогти людям похилого віку, які більше не мають доступу до свого колишнього кола спілкування або яким складно призвичаїтися до нової ситуації.
- Дуже важливо налагодити тісну співпрацю з **місцевими соціальними службами, медичними закладами та установами по догляду за людьми похилого віку** – це сприятиме визначенню людей похилого віку, що перебувають у скрутні, в тому числі тих, які знаходяться у таких закладах / установах.
- Плануйте заходи з забезпечення фізичної доступності або надання допомоги для подолання конкретних викликів, які стоять перед літніми людьми – *наприклад, надання допоміжних засобів для пересування, лікування неінфекційних захворювань, забезпечення обігріву осель, визначення людей похилого віку, яким потрібні підгузки тощо* – це допоможе направити таких людей до партнерських установ, які можуть надати відповідну допомогу.
- Надавайте підтримку **установам догляду**, включайте ці установи до процесу оцінки потреб, поширюйте на них свої заходи з роботи з громадськістю та розповсюдження допомоги, визначайте потреби установ, в яких проживають літні люди, у медикаментах, спеціальному харчуванні, опаленні, санітарно-гігієнічних матеріалах тощо.

ПОРАДИ ДЛЯ ОКРЕМИХ СЕКТОРІВ

- **Організації, що працюють у сфері захисту**: проаналізуйте можливість надання індивідуальної допомоги особам похилого віку: наприклад, правової допомоги щодо забезпечення житлом, допомоги жертвам порушень прав людини, реєстрації ВПО, забезпечення доступу до інформації, надання доступу до Інтернету для оформлення заявки на пропуск для перетину лінії зіткнення тощо. Для літніх людей, які можуть опинитися в ізоляції, важливою є психосоціальна підтримка та заходи зі збереження психічного здоров'я. Для людей похилого віку, які залишилися поблизу лінії зіткнення, велике значення має освіта з питань мінної безпеки. Необхідно звертати увагу на гендерно-обумовлені потреби і проблеми, особливо ті, що стосуються літніх жінок, які складають більшість населення похилого віку. Протягом досліджень і моніторингу дотримання прав людини й ситуації у сфері захисту потрібно зважати на проблеми, що стоять перед людьми похилого віку.
- **Організації, що надають допомогу у сфері харчової безпеки, непродовольчих товарів і грошових грантів**, мають визначати людей похилого віку, які втратили джерела доходу (пенсії та інші виплати), та надавати грошову допомогу або продукти харчування і нехарчові товари, якщо ринки недоступні або не працюють.
- **Організації, що надають допомогу у сфері їжі/продуктів харчування**, мають заповнювати існуючі прогалини в даних про стан харчування людей похилого віку (у тому числі про наявність потрібних мікроелементів у їхньому раціоні). Для оцінки стану харчування вони можуть використовувати такий показник, як окружність плеча.
- **Організації, що надають допомогу у сфері води, санітарії та гігієни** мають забезпечити доступність належних наборів особистої гігієни, до яких можуть входити підгузки для дорослих (хворих з нетриманням сечі або калу), пластикові накладки на матрац та переносні туалети (це дозволить людям, в будинках яких немає туалетів, не виходити на вулицю взимку). Вони також мають надавати контейнери для зберігання питної води на випадок перебоїв з водопостачанням.
- **Організації, що надають допомогу у сфері житла**: при виконанні програм забезпечення житлом потрібно вживати конкретних кроків, щоб отримувачі мали можливість використовувати надані їм матеріали для житла; *самого лише надання цих матеріалів може бути недостатньо, якщо немає плану, як привезти їх до потрібного місця (наприклад, за підтримки сусідів / приймаючих громад, безробітних тощо)*. Необхідно, зокрема, враховувати особливі потреби людей похилого віку, пов'язані з наближенням зими (зокрема тих, будинки яких пошкоджені).
- **Організації, що надають допомогу у сфері охорони здоров'я** мають забезпечити доступність медикаментів для лікування неінфекційних захворювань для літніх людей. *За оцінками, до початку конфлікту такі захворювання ставали причиною 90% смертей. Переривання лікування таких розповсюджених захворювань, як гіпертензія та діабет, шкодять здоров'ю та можуть призвести до смерті.*